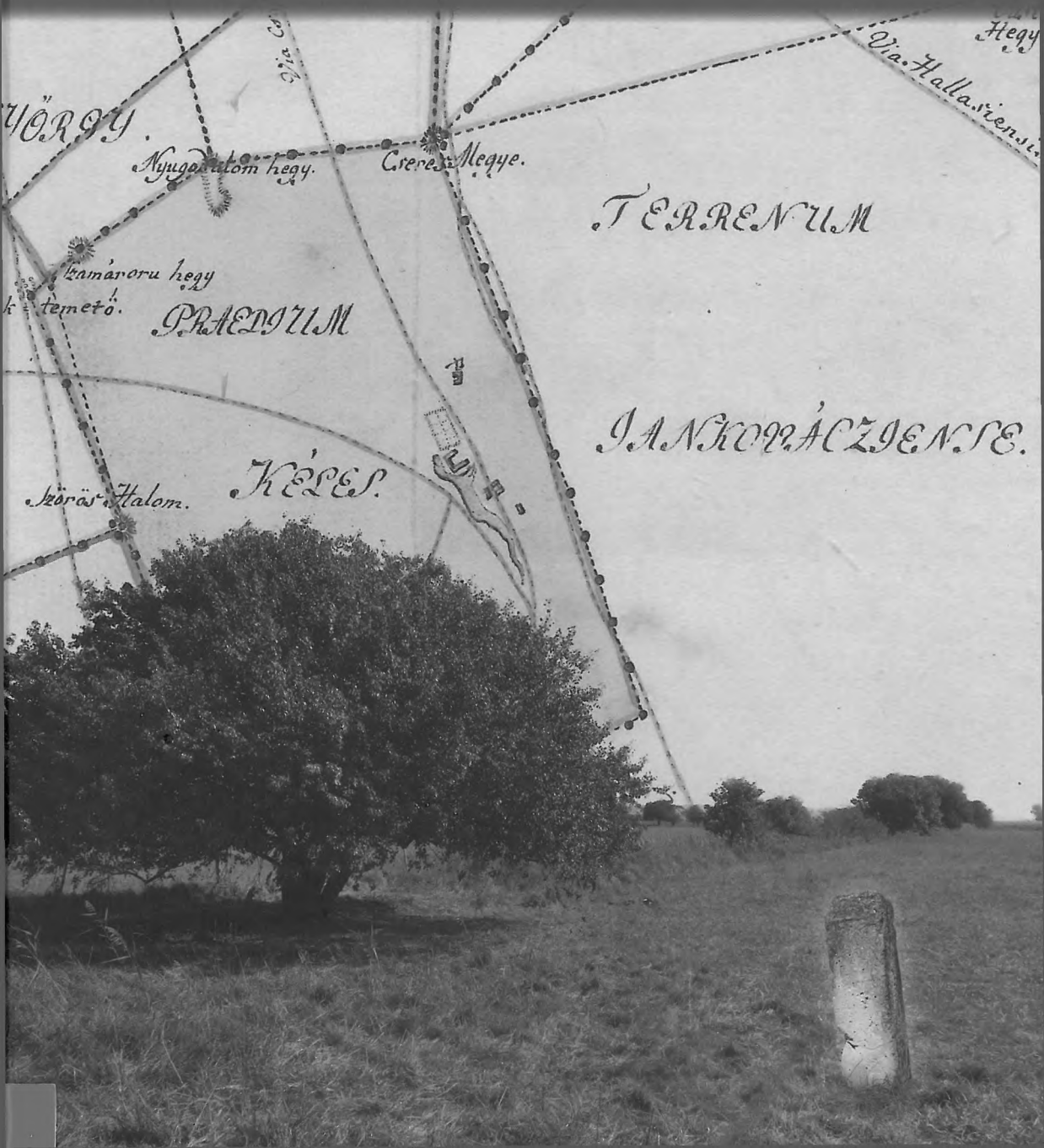

HATÁRJELEK ÉS HAGYÁSFÁK

A hetvenedik életévébe lépő
Bárth János tiszteletére írott tanulmányok

BAJAI DOLGOZATOK 18.

HATÁRJELEK ÉS HAGYÁSFÁK

A hetvenedik életévébe lépő Bárth János
tiszteletére írott tanulmányok

Baja
2014

A tanulmányok szövegét gondozta, a tanulmánykötetet szerkesztette
KOTHENCZ KELEMEN

Olvasószerkesztő
Bereznai Zsuzsanna

Tördelés
Horváth Zoltán

Lektorok
Bereznai Zsuzsanna, Nagy Janka Teodóra, Selmeczi Kovács Attila,
Simon András, Szilágyi Miklós, Viga Gyula, Voigt Vilmos

Borítóterv
Veszely Ferenc

ISBN 978-963-88482-8-4
ISSN 0324-3966

© A szerkesztő és a szerzők

A tanulmánykötet megjelenését támogatta:
Nemzeti Kulturális Alap,
Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét,
Türr István Múzeum, Baja,
Császártöltés Község Önkormányzata,
Dusnok Község Önkormányzata,
Kalocsa Város Önkormányzata,
Szent Miklós-templom lelkészsége, Bárkányi Ernő templomigazgató,
Kecskeméti Római Katolikus Főplébánia, dr. Jenei Gábor plébános,
Korda Könyvkereskedés, dr. Bujdosó Gabriella,
Karol Wojtyła Barátság Központ, Farkas P. József,
Kalocsai Érseki Kincstár, Kalocsa,
Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa,
Halasi Múzeum Alapítvány, Kiskunhalas,
Szegedi Ágnes, Dusnok,
Vavró István és családja, Jánoshalma

KECSKEMÉTI KATONA JÓZSEF MÚZEUM

Kiadja a Türr István Múzeum
(Baja 6500 Deák Ferenc u. 1. Tel.: 79/324-173)
Felelős kiadó: Kovács Zita

A Ferenczyek pere¹

Az 1990-es évek végén a Kiskun Múzeumban felfigyeltem egy kéziratos kötetre. A dokumentum múzeumba kerülésének körülményeit nem ismerjük, csupán annyit lehet bizonyosan tudni, hogy leltározása 1963-ban történt.² Az első oldalon szembeötlő a Kiskunfélegyházán működött Ujszász és Majláth építészek vállalatának pecsétje. Miután a cégnek egyéb dokumentumai is megtalálhatók a Kiskun Múzeumban, feltételezhető, hogy a Ferenczyek hagyatéki perének anyagát tartalmazó kötetet azokkal együtt adták át.

Bizonyos, hogy a kecskeméti Ferenczy család több kiskunfélegyházi családdal állt házassági, rokoni kapcsolatban. Feltételezhető, hogy valamelyik kiskunfélegyházi rokon örizte meg a peranyagot. A félegyházi Szabó család családi krónikájából,³ – amely felsorolja Szabó József leszármazottjait, családjának rokoni kapcsolatait 1774–1964-ig – kiderül, hogy a Szabó és a Ferenczy család kapcsolatát két házasságkötés is megpecsételte. Az egyik Ns. Ferenczy Lutzia és Ns. Szabó József házassága volt, a másik Lutzia testvérenek, Ns. Ferenczy Erzsébetnek a házassága Ns. Fekete Jánossal. Utóbbi kiemelt helyet foglal el az általunk vizsgált perben, hiszen Ns. Fekete János volt a felperesek vezér egyénisége. A per oka Fekete János apósának, Ferenczy Lászlónak a végrendelete volt. Fekete János többi sógornője szintén Kiskunfélegyházán kötött házasságot, Krisztina Banó Jánoshoz, Anna pedig Ring Mihályhoz ment férjhez. A Kiskun Múzeumban megtalált hagyatéki per irataiban érintett kecskeméti és félegyházi családok, a 18–19. században jelentős szerepet tölthettek be a két mezőváros politikai és gazdasági életében, valamennyien a városi elithez tartoztak, és nagymértékben formálták lakóhelyük arculatát, elősegítették a mezővárosi polgárosulást.

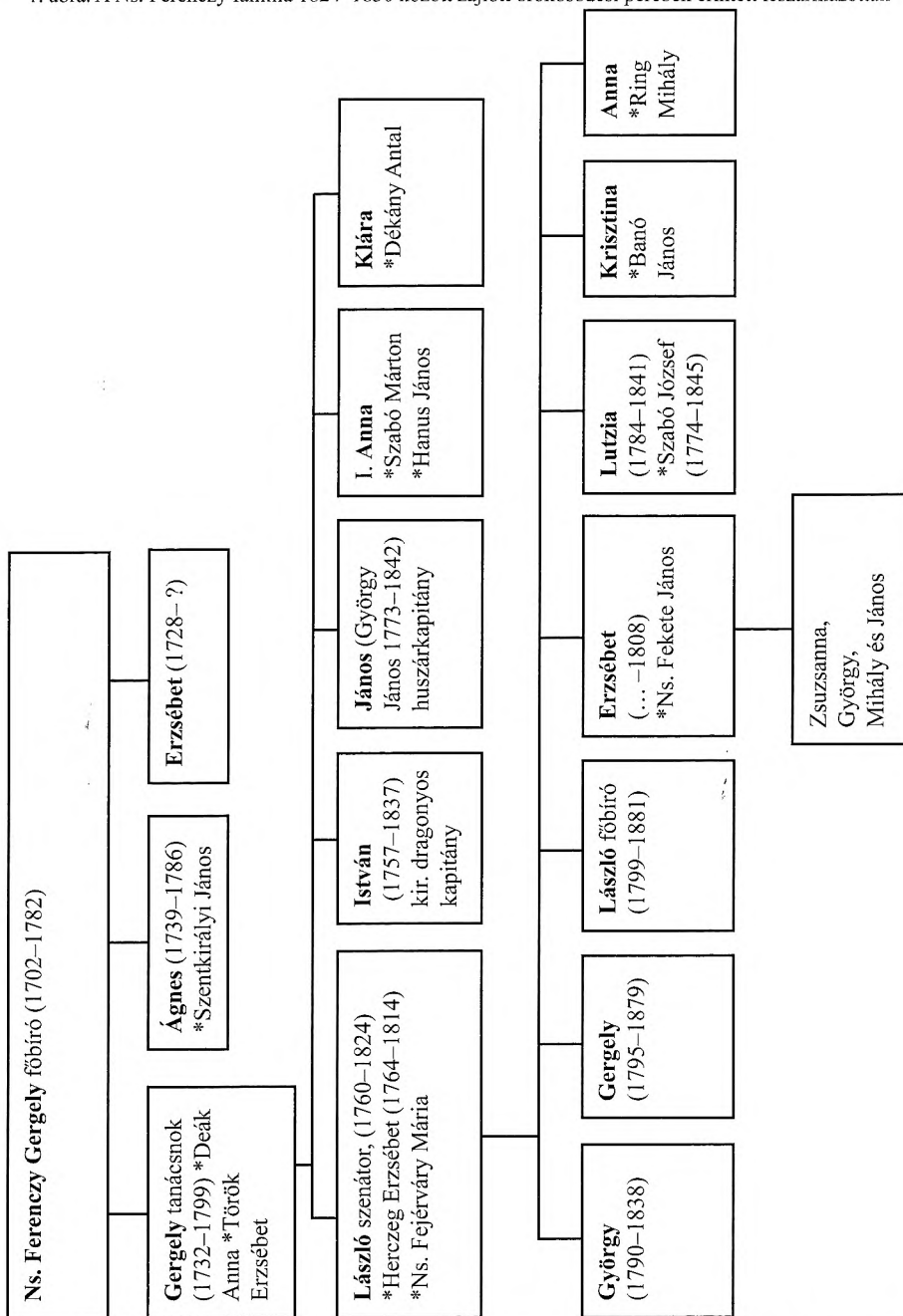
A hagyatéki per 1824. november 12-én kezdődött Kecskemét város tanácsa előtt, és 1830. december 16-án Pest-Pilis-Solt vármegye polgári törvényszékén ért véget. A felperesek Ferenczy László három leánya valamint, a negyedik leány – Erzsébet – gyermekei voltak. Utóbbiakat Ns. Fekete János képviselte, mint Ns. Ferenczy Erzsébet néhai hitvesétől született gyermekeinek gyámja. Az alperesek az 1824-ben elhunyt Ns. Ferenczy László szenátor fiú gyermekei: György, Gergely és László, valamint az elhunyt második felesége a fiúk mostoha anyja Ns. Fejérváry Mária asszony voltak. Kötetünkbe minden a perhez kapcsolódó dokumentumot bemásoltak, s a 291 oldalt megtöltő hitelesített kéziratot terjesztették a fellebbviteli fórumra, a vármegyei polgári törvényszék elé. Nem tudjuk, hogy a papírkötéses formában megmaradt kötet eredeti vagy másolt példány, de úgy gondoljuk mindkét peres fél birtokában lehetett egy-egy példány az áttekintést elősegítő kötetből, közülük az itt bemutatott talán a félegyházi rokonság birtokából juthatott el a Kiskun Múzeum adattárába.

1 A tanulmány az OTKA 109191 K pályázat támogatásával készült.

2 Leltári azonosítója: Kiskun Múzeum Adattár (a továbbiakban: KM. Ad.) 63.491.1.

3 KM. Ad. 2013. 3. 2.

1. ábra. A Ns. Ferenczy familia 1824–1830 között zajlott örökösödési perében érintett leszármazottak⁴

4 A leszármazási táblához felhasznált dokumentumok: KM. Ad. 2005.6.1.; KM. Ad. 2013.3.2.; PÉTERNE FÉHÉR Mária 2013.; KM. Ad. 63.491.1./228.

Ns. Ferenczy Gergely (1702–1782)

Ferenczy Gergely – a családban ő viselte először a Gergely nevet – 80 éves korában, 1781. december 21-én végrendekezett. Ágneszt „minden ingatlan javaimból és örökségemből 300 forintokkal kielégítettem, marhákat is adtam neki, mellyeket szaporulatlyokkal el adván közel bé vett érettek 300 forintokat”⁵ – neki ezen túl semmi nem jár, írta. Mégis atyai jó indulatból Ágnesra hagyta három kis pászta szőlőjének a felét, továbbá hagyott neki 15 ellős juhot és egy kost, egy fias kancát és egy tavalyi csikót, a gyászruhára pedig 25 forintot.

Erzsébet leányára – mivel annak még a lakodalmára sem költött – hagyott: 350 Rft-ot, három borjas tehenet, 15 ellős juhot és egy kost, egy fias kancát és egy kanca csikót, továbbá a Széktónál lévő három pásztából álló szőlő másik felét és a gyászruhára 25 forintot.

A vagyon többi részét – az ájtatos hagyományokra kivetteken felül – a fia Gergely, aki szerzőtárs is volt, örökölte. Gergelyé lett a szülői ház, a mezei kert, a szőlő, az olaj satu, és az állatok döntő többsége.

A törzsök atyának tekintett, bírói hivatalt viselt öreg Ferenczy Gergely végrendelete a benne leírt örökösödési reguláció miatt meghatározónak bizonyult a következő nemzedékek számára, jelentős befolyással volt a család gazdasági és társadalmi helyzetének alakulására. A törzsök atya rendelkezése szerint ifjú Gergely „minden javaknak feléről szabad dispositiot tehessen, és tettzése szerint véle élhessen. A mostan lévő javaknak másik fele pedig az unokáimra, úgy mint Gergely fiam gyermekeire nézve, úgy mint ősi consideráltassék és tartassék, úgy mindazonáltal, hogy a férfi ágon lévő az leányokat, könnyű betsű szerént az ingatlan örökségekből kifizessék vagy fizethessék. De az Leányok akár mennyin lesznek, mind ingatlan, mind ingó javakban, tsak egy negyed részt vegyenek.”⁶

Az ifjú Ferenczy Gergely, amikor eljött az idő, apja végrendeletét tekintette irányadónak és annak rendelkezése szerint a leányait készpénzzel elégitette ki, fekvő javakban nem részesítette őket.

Ns. Ferenczy Gergely (1732–1799)

A főbíró fia, mint esküdt, szintén részt vett Kecskemét közügyeinek irányításában. Gergelyt közeleti tevékenysége, apjától örökölt mintegy 12000 forint értékű javai és saját gazdálkodása a város legtekintélyesebb gazdái közé emelték. Betegsége miatt 1798. szeptember 24-én, 65 éves korában elkészítette végrendeletét, amelybe befoglalta, hogy apja akarata szerint rendelkezik „normául véve boldogult Édes Atyámnak is testamentumát”. A végrendelet kihirdetése 1799-ben bekövetkezett halála után Kecskemét tanácsnokai és az örökösök jelenlétében történt. Ősinek az apjától örökölt 12000 forint értékű vagyont tekintette, ennek feléről szabadon rendelkezett, de leányai csak készpénzt kaptak. Az özvegye, akivel 20 évig élt házasságban szintén készpénzt örökölt, minden ingó és ingatlan vagyon a három fiúé lett. Fiai közül László

5 KM. Ad. 63.491.1./260–264.

6 KM. Ad. 63.491.1./263.

ló, – aki az apjával lakott és segítette apja gazdálkodását – testvéreinél 3000 forinttal többet örökölt.⁷

Ns. Ferenczy László (1760–1824)

Ns. Ferenczy László, tagja volt Kecskemét város tanácsának, s mint szenátor több tisztséget betöltött hivatali ideje alatt. Volt borbíró, ellátta a kecskeméti asztalos céh komisszáriusi feladatait és a Szentháromság-kápolna gondviselői tisztségét.⁸ Hivatali teendői mellett saját hatalmas gazdaságát irányította. László, minthogy első felesége, akivel 34 évig élt házasságban 1814-ben meghalt, másodszor is megházasodott. Második feleségének Ns. Fejérváry Máriának tekintélyes móríngot kötött le.

A hagyatéki perben elhangzott tanúvallomásokból rekonstruálható László személyisége. Úgy tűnik, hogy a szenátor zárkózott ember volt. A vallomást tevő szenátorok közül a református Ns. Szeles József, aki 20 éve ismerte tanácsbeli társát, annak házába nem volt „bejáratos”, amint a szintén református Tóth Imre szenátor sem. A római katolikus adószedő Ns. Farkas Sándor viszont többször járt Ferenczy László házában, a 39 éves római katolikus Ns. Forián György esküdt pedig barátságban volt az elhunyttal, akinek a szomszédságában lakott. Boldog Antal szenátor, aki szintén római katolikus volt, talán még bizalmas viszonyban is lehetett László gazdával, mert értékes felvilágosítást adott László pénzügyi helyzetéről. A szenátorok közül László azokkal tartott közelebbi kapcsolatot, akik a római katolikus vallást követték. Részben érthető ez a tanácsbeli kapcsolatrendszer, hiszen László maga is római katolikus, sőt egyházgondnok volt. Ferenczy László kiterjedt gazdaságát maga irányította, s annak tagoltsága szerint számos alkalmazottat tartott a szükséges munkák végzésére vagy éppen a részfeladatok irányítására. Az alkalmazottak közül többen valamelyik Ferenczy-birtokon laktak. A kecskeméti Nyomáson lévő Ferenczy-ímajorban a fiatal Gerzsai János fél évig volt majoros, a 60 éven felüli Motcsári Mihály viszont három és fél évig. Mindketten katolikusok voltak. A gazdaságban szükséges kovácsmunkákat hét évig ugyanaz a mester készítette. A kovács egész éven át folyamatosan teljesítette a megrendeléseket, amit a gazda évente egyszerre fizetett ki. László gazda a kovácsmester kontóival alátámasztva írásos jegyzéket vezetett az elvégzett munkákról, s ezeket és a gazdaságra vonatkozó egyéb dokumentumokat – szerződéseket, nyugtákat, számlákat – magánál tartotta. Az idénymunkákat kapások, kaszások végezték, béreseket, részeseket fogadott, saját kocsist tartott, a házi munkákban szolgáló és szobalány segített, az állatokat számos pásztor őrizte, gondozta. Figyelemre méltó, hogy munkásait is a katolikusok közül válogatta. Úgy tűnik Ferenczy László mind közelebbi ismeretséget mind munkakapcsolatot azokkal alakított ki, akik vele azonos vallást követték. Apjától örökölt vagyonát oly mértékben gyarapította, hogy gyermekeire Kecskemét város egyik legnagyobb kiterjedésű ingó és ingatlan vagyonból álló gazdaságát hagyományozhatta.

7 KM. Ad. 63.491.1. 221–224.

8 Ferenczy László szenátor unokája, az 1839-ben született Ferenczy Ida, Erzsébet királyné udvarhölgye lett. Ferenczy Ida életéről lásd: PÉTERNÉ FEHÉR Mária 2013.

Három fiú gyermeke közül Lászlót, a legfiatalabbat 1820-ban kezdődött betegsége idején még taníttatta. A fiú jogot tanult, később Kecskemét főbírói tisztségét is betöltötte. György a legidősebb fiú apja megbetegedésekor már önálló gazdaságot vezetett, házas ember volt. Gergely a középső fiú még a szülői házban lakott, apja betegségét követően fokozatosan átvette a gazdaság irányítását, de az alkalmazottak szerint nem volt olyan jó gazda, mint édesapja. Ahogyan a házhoz bejáratosak elmondták, Gergely 3–4 éve serényen folytatta a gazdaságot, de „*pénzben bizony fogyott az, mert Ferenczy László úr pénzes ember volt, és mégsem maradt több pénze halálakor annál a 2700 forintnál conventios pénzben, amely a városnál volt és ezen fölül még adósságai is maradtak*”.⁹ Garóczi Sára szobalány elmondása szerint, amikor az öreg gazda már nem maga irányította a gazdaságot Gergely fia – aki maga is esküdt volt a tanácsban – számolt a részesekkel, juhászokkal, parancsolt a béreseknek és a belső szolgálóknak, szolgálóknak. Ám Gergely keze alatt nem gyarapodott a gazdaság, mert Ferenczy Lászlónak 2000 birkája volt, de Sára szerint Gergely irányítása idején már csak 1000 birka nyíródott. A cselédek mind azt beszélték, hogy „*jobb gazda volt az Öreg Úr, mert az szerezni tudott*”.¹⁰

Ns. Ferenczy Lászlót 1820. június 12-én „szélütés érte”.¹¹ A betegségből átmenetileg felépült, de korábbi erejét és egészségét többé nem nyerte vissza. Ugyanabban az évben – 61 éves korában – elkészítette végrendeletét és hitelesítve letétbe helyezte a város irattárában. Amint 1820. augusztus 12-én írta „*Istenem jóvoltából ép egészséges testtel*” rendelkezett hatalmas vagyonának, feleségének és gyermekeinek sorsáról.¹² Az írásba foglalt rendelkezés azonban nem adta meg számára a szükséges nyugalmat. Tépelődéseinek eredményeként 1821. február 19-én kikérte a már letétbe helyezett végrendeletet, de végül nem változtatott rajta, csupán megerősítette addigi akaratát. Talán a lelki gyötrődés is hozzájárult, hogy 1821. július 4-én újabb agyvérzést kapott, s bár életben maradt többé nem nyerte vissza korábbi egészségét. A beteg és immár befolyásolható férfi – nem tudni milyen készletre – másodszor is kikérte a végrendeletet és 1821. december 7-én, majd december 30-án módosító záradékkal látta el. 1824-ben a végrendelet kihirdetésekor derült ki, hogy a módosítások csökkentették László leány örököseinek örökségét, s azok ingatlan vagyonból történő teljes kizárását voltak hivatottak megerősíteni. Ferenczy László túlélte a leányát, Erzsébetet. Erzsébet leányrészét annak gyermekei: három fiú és egy leány örökölte, de ők nem elégedtek meg a számukra juttatott vagyonrésszel, hanem osztályos pert indítottak Kecskemét Város Tanácsa előtt édesanyjuk fiú testvérei és a mostoha anyjuk ellen. A perben, mint felperes, Ns. Fekete János képviselte Erzsébettel közös gyermekeik, az elhunyt unokáinak érdekeit. A perhez felperesként csatlakozott Ferenczy László három leánya.

A per sarkalatos vitapontját első Ferenczy Gergely, a törzsök atya végrendeletének az a kitétele képezte, mely szerint a fekvő javakat in natura egyedül csak a fiak bírhatják, a lányokat pedig becsült érték szerint mindenkor kielégíthetik.

9 KM. Ad. 63.491.1. 187–188.

10 KM. Ad. 63.491.1. 166.

11 Szélütés = agyvérzés

12 KM. Ad. 63.491.1./189–193.

A felperesek vádlevele három pillérré támaszkodott: kétségbe vonták, hogy a végrendelező ép elmével végrendelezett, másrészt kétségbe vonták, hogy Ferenczy László az édesapjától örökölt ősi vagyonrészről jog szerint rendelkezett a lányokat illető örökítés során, harmadszor pedig kifogásolták, hogy a három fiú és a mostoha a leányok és unokák ellentmondását figyelmen kívül hagyva a javakat felosztotta és elfoglalta.

A nevezetes perben az örökséggel elégedetlen felperesek Ferenczy Gergely primus aquisitor dédunokái és Erzsébet nevű dédunokájának gyermekei, vagyis I. Gergely ükunokái voltak, akiknek összesen 22 gyermekük élt. Az alperesek azonban nem óhajtottak a megkaparintott javaikról lemondani, ragaszkodtak a primus aquisitor regulációjához, miszerint a leányoknak fekvő javakat keresni nem lehet. Álláspontjuk szerint a testans Ferenczy László a végrendelet elkészültekor – ami az első szélütés után történt – „*ép erővel és elméleti tehetséggel birt, mint senator rendesen fungált, exmissiókat végzett, egész városi számadást végrehajtott és szinte úgy, mint az előtt okos intézetekkel gazdálkodott*”.¹³ Kétségtelen tehát, hogy végrendeletét saját akaratából ép elmével készítette.

Az évekig elhúzódó pereskedés során hol az egyik, hol a másik fél részéről azt is megkérdőjelezték, hogy egyáltalán jogosult-e Kecskemét Város Tanácsa az ügyben dönteni. A tanácstörvényszék jogosultságát azonban nem lehetett megkérdőjelezni mivel a felperesek nem a végrendelet érvényessége ellen pereltek, s nem a végrendelet félre tételét akarták, csupán annak vélt belső hibái miatt kértek új örökösödő osztályt. Valójában mindezek a felvetések csak az időhúzásra adtak okot, hiszen Kecskeméten minden világi fórumra tartozó per első folyamodású bírósága a Nemes Tanács volt. 1826 márciusában a tanács megelégedte a taktikázást és figyelmeztette a feleket, hogy a város statútuma szerint a peres felek kötelesek feleleteiket 2x8 nap alatt beadni a bírósághoz.

A felperesek az örökség új felosztását szerették volna kiharcolni. Azt kérték, hogy a vagyon hét egyenlő részre osztsódjon, hozzá számítva az örökhagyó halála után keletkezett hasznot és a perköltséget.

Az alperesek továbbra is az időhúzásra játszottak, hiszen maguk között már „*az utolsó szakáts kötőig, főző kanálig*” felosztották az örökséget. Talán az is a taktikájuk részét képezte, hogy 1826 végén új jogi képviselőt fogadtak, ügyüket a továbbiakban Katona József hites ügyész képviselte.

Katona József két kérdés vizsgálatát tartotta fontosnak: egyrészt bizonyítani óhajtotta, hogy Ferenczy Lászlónak a végrendelet elkészítésekor megfelelő elméleti képessége volt, másrészt kérdésessé tette, hogy lehet-e a felpereseknek a testamentum ellen reális joguk fellépni. Katona arra alapozta az alperesek védelmét, hogy a leányok maguk is elismerték, a valóságos ösiség tekintetében semmi előjoguk nincs. Katona felidézte a primus aquisitor reguláját, mi szerint az ősi javak felét a fiúk öröklik a leányok pedig a nemesi öröklés szabályai szerint az ősinek canonisált javakból a leány negyeddal könnyű becsű szerint pénzben elégtíttessenek ki. Hangoztatta, hogy

13 KM. Ad. 63.491.1. 31.

Ferenczy Gergely primus aquisitor javai	II. Ferenczy Gergely javai	Ferenczy László javai
Ház	Ház az I. tizedben hozzá tartozókkal. Becsült értéke 3000 Ft.	Ház 10000 VFt értékű
Készpénz	7100 Ft készpénz kifizetve a közösből, a fennmaradó összeg nem ismert	Nem felmérhető
Mezei kert	Városföldi kert 164 hold Monostori föld 494 hold 87 □ öl Úrréti föld 150 Ft értékű	Szent Lőrincen és Szent Királyon árendás birtok és erdő, Városföldön kaszáló, Monostoron birtok, Kerekes föld, 30 zsák alá való Puszták: Páhi 100 hold, Bugac 234 hold, Páhi erdő,
Szőlő + széktoi 3 pászta	Széktoiban fekvő szőlő	Szőlő örökölt és új
Barmos marhák	Öreg tehén 103, tinó 31, üsző 64, billeges borjú 42, borjú 74, bika 12, billeges borjú még 52	Nem ismert
	Öreg kanca 69, paripa csikó 1, harmadfű csikó 32, éves csikó 32, billeges csikó 35, csődör 5	Nem ismert
	Jármos ökör 30	Nem ismert
Juhok	Juhok Monostoron 750 és monostori épületek, Szentkirályon 723 juh	
Szamarak	Szamar 13, sertés 80	Nem ismert
Gazdasághoz tartozó eszközök	Gazdasághoz szükséges eszközök	Nem ismert
Olaj satu	Olaj satu, száraz malom	Száraz malom és szélmalom a mellettük fekvő majorokkal
	Victualék értéke 3000 Ft,	
Összes vagyon értéke 12 000 RFt	Összes vagyon értéke 30786 Ft 1 1/4 xr	Összes vagyon értéke nem ismert

2. ábra. A Ferenczy-vagyon generációs felhalmozódása a hagyatéki per szerint

a gyakorlat a regulát igazolja, hiszen az 1799-ben elhunyt Gergely 12000 forintnyi vagyona felének negyedét, azaz 1500 forintot hagyott leányaira és még megajándékozta őket. A regula gyakorlatát követve Ferenczy László – akit közatyának nevez – az első aquisitor ősi javainak feléből megörökölt 1/3-d vagyonrészt, amit egyenlő és közös osztály útján kapott, férfi gyermekeire egyenlő osztályos jussal köteles örökíteni. Ezek szerint, következett Katona, a leányokra nézve nem maradt megkötés, a végrendelkező szabadon rendelkezhetett.

Az örökhagyónak a testamentum tételekor lett gyenge elmebeli állapotára vonatkozóan, mit a leányok állítottak, Katona jogi ellenvetésekkel reagált. A védelem előadásának lényege az volt, hogy a leányok nem tudják bizonyítani, hogy László gyengeelméjű lett volna, csak azt, hogy szélütött volt, „*holott a szél ütésből elmebeli gyengeség nem következik*”.¹⁴ A perben 15 tanú vallomását foglalták írásba, közülük

14 KM. Ad. 63.491.1. 78.

egyesek azt bizonygatták, hogy a végrendelező közatya nem volt tudatában cselekedetének, mások éppen az ellenkezőjét tanúsították. A tanúvallomások alapján a tanács nem tudott dönteni. Katona a már meghallgatott tanúk vallomásait nem fogadta el, és Kecskemét város státútumára hivatkozva az egész felperesi beadványt jogtalannak minősítette, mivel a felperesek kifogásaikat a végrendelet kihirdetése után négy hónap elteltével jelezték.¹⁵ Végső érvelésében Katona József a szokásjogra hivatkozott, mondván: „*arra nézve, hogy a Leány ágnak a fekvő javakból való kizárattatása, nem tsak a fellyebbi allegatiokban meg mutatott törvényes renddel megegyez, hanem eleitől fogva Kecskeméten is szokásban vagyon*”.¹⁶

1828. december 11-én megszületett a tanácstörvényszék ítélete, kimondták, hogy Ferenczy László az első végrendelezés idején még épelméjű volt, de a hozzáfűzött két codicillus¹⁷ már nem érvényes, mert a második szélütés után már nem volt teljes értékű a gondolkodása. Ugyanekkor elrendelték annak kiderítését, hogy mely vagyonrészelekről nem rendelkezett a végrendelet.

Az ítéletet a felperesek elfogadták, az alperesek azonban a két codicillust is kérték elfogadni. A per tehát folytatódott, s a tanács végső ítélete 1829. szeptember 19-én a fiúk javára döntött. Az alpereseket felmentették a felperesek keresete alól, a felpereseket pedig arra utasították, hogy elégedjenek meg a testamentum szerint nekik hagyott javakkal.

Azt gondolhatnánk hat év pereskedés után az örökösök megbékéltek egymással, de nem így történt. A következő év tavaszán az Úriszék előtt folytatták a pert. Az Úriszék az ősieknak nyilvánított javakra vonatkozóan kimondta, hogy abból a közatya leány gyermekeit sem rekesztheti ki, tehát e tekintetben megváltoztatta a kecskeméti tanács ítéletét. A szerzett javakra vonatkozóan azonban helyben hagyta a tanács döntését.

Az Úriszék ítéletét 1830. december 16-án a Pesten tartott Polgári Törvényszéken helyben hagyták és végrehajtandónak hirdették ki, azzal a megkötéssel, hogy a felpereseknek megítélt summa a folyó törvényes pénzben értetődjön. A következő napon azonban a Polgári Törvényszék mégis megengedte a további fellebbezést és a per dokumentumait felterjesztette a Királyi Törvényes Táblára. Nem tudjuk, lett e még folytatása a pernek, de úgy gondolhatjuk, nem. Talán a felperesek rájöttek, hogy nem érhetnek el további előnyöket, s legyen bármilyen bírói fórum, ilyen vagy olyan indoklással az ingatlan javakból kizárja a leány örökösöket.

Ezt a fajta végrendelezési gyakorlatot, amely a nemesi öröklés szabályaira támaszkodott, a perben elhangzott utalások szerint Kecskemét környékén a nemességgel nem rendelkezők is követték.

A Kecskeméttel szomszédos Jászkun területben a lányok csak akkor örökölhettek ingatlan vagyont, ha fiú örökös nem volt, s a leányokat fiúsították.¹⁸ A fiúsítás

15 Kecskemét város státútuma 4. rész. 17. pont: „meg halván Tanácsi Ítéletet a felek, vagy azoknak prókátoraik, ha azt terhesnek vélik, kötelessek az Ítélet publicatiója napjátul három napok alatt az Apellátát meg tenni holot is az később el nem fogadtatik” KM. Ad. 63. 491. I. 84-85.

16 KM. Ad. 63.491.1. /129.

17 Codicillus = végrendeleti kiegészítés

18 BÁNKINÉ MOLNÁR Erzsébet 2013. 69–78.

révén ingatlan vagyont öröklő leányok után azonban az ingatlanok ősi vagyonrészét ismét csak a fiúgyermekek örökölhették. Ezt az öröklési rendet a Jászkun kerületben a redempció után szokásjogi alapon követték, majd 1799-ben a szokásjogot a Jászkun Statutumban kodifikálták és törvényerőre emelték. Kivételt a belé fektetett munka következtében minőségi átalakuláson keresztül ment szőlőföld képezett. Szőlőföldet Kecskeméten és a Jászkun kerületben is örökölhettek leányok. A végrendelező számára azonban nem volt kötelező leányaira örökíteni a szőlőföld pászttakat, a szokásjog, mint örökítési lehetőség maradt fenn a gyakorlatban. A kecskeméti Ferenczy família végrendelezése módszerét tekintve tipikus, s a leányok ingatlan vagyonból történő kirekesztésére általánosan gyakorolt módszernek tekinthető, csupán a hivatkozási alapon voltak helyenként árnyalatnyi eltérések.

FÜGGELÉK

*Ns. Ferenczy László végrendelete*¹⁹

„Alól is meg írtt Nemes Ferenczy László már Isten kegyelméből 61^h Esztendőmet számlálván, még Istenem jóvoltából ép, és egészséges Testet, minek előtte a' hajlandóságnak adaját le fizetném, sokszori meg hányás 's vetés utánm mostani feleségem, és gyermekeim között a' meg eshető villongásokat meg előzni akarván, tészem ezen változhatatlan Rendelésemet, úgymint.

Előszőr: Mostani feleségemet Nemes Fejérváry Máriát el vevén, egybe kelésünk alkalmatosságával Írásképpen möringoltam néki: özvegyiségre leendő maradási idején folyamatban lévő Hatezer forintokat. Ezek azért elsőbben is fizetessenek ki a' közös maszából.²⁰ Ezek felül azt is ajánlván néki ugyan Írásképpen, hogy özvegyisége idejére Lakásáról, és özvegyi Tartásáról is, sorsához, és sorsomhoz képeest illendően gondoskodom, ennek tellyesítése fejémbend határoztam magamban /: minthogy gyermekeimmel egy háznál való békességes meg maradhatások nem reménylyhető /: hogy számára egy különös Udvaron lakó helyet szerezzek, a' mint is eről most is gondoskodom, és törekedem; de ha igyekezetemet halálom /: mellyet a' Jó Isten még távoztasson /: meg előzné, azt rendelem; hogy a' mostani Ebédlő szoba, mellette lévő éles kis rejtkekkel két Lakószobára változtasson, hogy így a' mellette lévő kis konyhával gyermekeimtől külön lakjon, a' jobb kéz felől, és az Útzára szolgáló három szobák Férjfi gyermekeim commoditásokra²¹ maradván, egyébb minden az udvarban lévő Épületekkel együtt kivévén azon kis kamarátskát, melly a' nagy kamrából külön zár alatt ez ideig is külön használtott, és ez szolgáljon feleségemnek úgy nevezett spaisz gyanánt. A' Lakó szobái kanapéval, székekkel, és asztallal, mobilírozottassanak. Tüzi fával Esztendőnként két öllel segíttessen. Házi fenn tartására szolgáljon a' Városban bent lévő száraz malmom. Öltözeteimből vegye azt a' részt, a' mit az ország Törvénye néki ki rendelt, de Lovaim között a' három lovú Czúgom, szerszámostúl, a' kissebb fedeles, és más paraszt kotsival, tulajdon Jussal. Hogy pedig légyen lovait is miből tartani, rendelem néki azon tulajdon szerzemény mint egy 30 zsák alá való földemet, mellyet Király Józseftúl szerzettem, és a' melly keresek földnek neveztetik.

E' mellett Házi szüksége feleségülésére adasson néki által, az úgy nevezett Kutzkó két pászta szöllő az ültetés szöllővel, ehez szükséges edényekkel, de úgy hogy valamint a' malmot, úgy ezt is tulajdon költéségén jó állapotban tartani kötele. Özvegyiségre maradása idején, a' földnek termése akár takarított bē, akár nem minden némű föld termésében két férfi gyermekeimmel, György fiamon kivül /: mivel néki már külömben is külön gazdasága van /: egyenlő részt vegyen, valamint azokból, mellyek elhalásom utánm, a' háznál fognak találatni, minémű a' Konyhára való elésbéli sertés hús, és szalonnákból. Hogy ha pedig olly időbe lenne özvegyiségre jutása, a' mikor még a' sertvések le nem ölettek ezeken felül egy pár jó hí-

19 KM. Ad. 63. 491.1. /189 –202.

20 helyesen: kasszából

21 commoditás – kényelmesség

zott sertést is adjanak gyermekeim, de sem az elejéből, sem az alyából, következő Esztendőkre pedig, Esztendőnként két öreget szolgáltatassanak a' maglokból, minthogy már az földnek termésiből és a' malom keresetéből maga is meg hizlaltathatja azokat, Ezen kívül ha még a' fenn kitett földjét nem használhatná, Lovait és Teheneit szénával, magát fűtővel özvegsége első Esztendőiben Gergelyt és László fiam ki tartani tartoznak; ellenben ha a' földjének hasznát el vette, azon esetre említett fiaim ezen kötelesség alól mentek. Továbbá házi kintartására adasson nékie 3 fejős tehén, tulajdon Jussal, és az is csak egyszerre semel pro semper;²² melyekből jövedőre is gondoskodhatik. Mint hogy pedig a' mint alább ki fog tenni férfi gyermekeim a' Juhokon egy formán fognak osztozni, egyenként egész özvegsége ideje alatt tartozni fognak Tíz itte jó kifőzött vaját, és 20 font sajtot, és Túrót szolgáltatni; Mustohájoknak; és így öszvessen 30 Itze vaját, és font sajtot, és Túrót. Ismét egyenként vágni való Bárányt egyett, és öszre szüretkor ismét egy egy vágó Juhot. Ezekon felül hárman Esztendőnként két száz forintokat, melyre fundusul szolgáljon az gyapjú ára, és ezt mind az ideig míg sorsát meg nem változtattja, és mint hitese feleségem özvegyi állapotjában meg maradjon. Azon esetben pedig, ha akár mely tekintetben a' Vároستól elköltözne, a' szerződő házam mely feleségem lakásául szolgált, Gergely fiam foglalja ell, de a' mobiliák térjenek vissza oda a' honnan elvitettek, mivel a' Háznak mobilizása külföldben is a' Residentionális Háztúl esik, mely László fiamra nézendő. És ezek az ő özvegyi kintartására nézve; de allatúráit, akár mely tekintetűek légyenek, azok feleségem mint tulajdonit moringi Competentiájával elviheti.

Ezekon kívül az Ezüst késekéből, és kanalakból, azokon kívül, a' melyek az Házamhoz lett jöveletek már meg voltak, vegyen egy részt, valamint akár mely gyermekek, azok pedig, a' melyek az ő Házhoz lett jöveletek meg voltak, osztassanak el gyermekeim között, mint ide alább tettem a' Rendelést.

Másodsor: Leány gyermekeimnek le tndesítésekre előre botsájtván azt; hogy két testvéreimmal lett osztályom. Édes atyánk Testamentoma következtetésében esvén meg, és ennél fogva Leány Testvéreink is lévén, kiknek successiójok atyánk Testamentoma által reguláztatván, még mi három Férfi testvérek is atyánk Testamentománál fogva kaptuk=ki successiókat, és ki többet, ki kevesebbet vévén=el. Successióját ex Testamento aquirálta, és így valóságos ősinek csak a' vétettethetik: A' mi a' mi atyánkra is a' successió útján jött. De minden szemre hányásokat is meg előzni akarván, minekutánna már Leányaim sorsokhoz, és sorsomhoz képpet ki házassítottak, nem csak, hanem ezen felül hol egyik, hol másik, általam Marháknban, 's Lovakban részesítettek, rendelém az házra nézve hogy mivel az égés utánn minden Épületeket tulajdon költséggem, és fáradságom utánn állítottak elől; egyedül a' fundusnak árába magok által kiválasztott atyafiak által határozandó betűnél fogva fizetessenek ki, Leányaim László fiam által, kit most itt örökösnek rendelék. De úgy, hogy György fiam is a' Leányok kielégítése terhé viselje, mivel már néki is van az ősi ház helyett való Háza, melyet néki rátájába imputáltatni kívánok; magába értetődvén, hogy a' fundus árának csak egy harmad részéből legyen a' kielégítés, mivel a' házat én is két Testvéreimtől váltván meg, csak egy harmad részét vettem a' successió útján. E szerint a' Residentionális Házon leendő osztályokat három fíjaim úgy rendeljek, hogy egyik is a' másikat rátájára nézve meg ne tsorbítsa, a' szőlőre, és Mezei Kertekre nézve.

Itt is két részben fizetvén ki két Testvéreimet, csak harmad rész lehetne a' successiónak objectuma, azomba a' földnek Birtokától, a' Leány ág Törvényes sententiák által el vettvén, az én akaratom is az, hogy ezek tovább is fiaim kezén maradjanak. De a' szőlőre nézve György már általam az új Szőlőnek által adásával kielégítvén, ezen atyai szőlő csak Gergely és László fiaimnál maradjon, ezeknek sorsok külföldben is szenvedvén az által, hogy az egész szőlőt csak mostohájok sorsa változásával oszthatják meg maguk között, ezekből Leány Testvéreiket három három száz forintokkal fizessék=ki hárman, és így a' Szőlő, és földbeli Rátájokat ezen tehernél fogva birhattyák továbbá:

A' marhák, Lovak, és Juhokra nézve, abban állapotok meg rendelésem, hogy elhatároztam magamban, hogy mindenik Leányomnak tíz darab Lovat adjak, a' mint is már ketten, ebbeli részeket el fogták, ehez képpet elégitessen ki ezek szerént a' harmadik, és negyedik is; Hanem Fekete János felesége rátája az által szenvedvén csorbulást, hogy az egyik kantájá azonnal el dőglött ezt azzal kívánom pótolni, hogy a' többiek felett még egy fias kantzada adasson nékie; és ezen felül mind egyik Leányomnak egy pár elős Tehén; a' Juhokon való osztály pedig mostohájok provisiója Terhével lévén a' fiainak hagyva, mint már fellejebb is érdekelte, ámbár ezekhez a' Lányok Just nem formálhatnának, ezen successiójok mégis egyenként 50. simpla aranyokkal in natura pótolasson, azon pénzből, mely maradándó lészen. E' képpen rendelvén el Özvegyem, és Leányaim sorsokat.

Harmadszor: Fiaimra nézve rendelem, a' földekben, már György Fiam Sz: Lörintznek birtokával részesítettven, az árendás birtokban Sz: Királyi Birtokom, a' mint van a' Nemes Tanács jóvá hagyásával légyen Gergelyé, és Lászlóé. Hanem Monostori birtokomban lévén Édes atyámnak 4443 ft 45 xr Investitioja, a' melyről Édes atyám Testamentoma halgat, ugyan; de hogy a' Leányaimnak itt se légyen miben akadozni, rendelem; hogy ennek egy harmad része jutván tsak nékem successió útján . Melly 1481 Ft 15 xr tész. ebből mindenik Leányomnak fizessék=ki az egy hatod részt in 211ft 36 3/7 xr mostani folyamatban lévő pénzel, és így három fiaim oszák el magok között, a' pusztát egyenlően, De Páhit egészen György fiam bírván, Gergely, és László maradjanak Bugatzba ketten, de úgy; akármellyikből történne meg válások, minekutána a' rajtok fekvő summa le tetetett, ez közöttük háromjok között osztasson fel, és a' meg maradt Pusztá részén ismét úgy osztozzanak hárman, mivel ezen két pusztabeli Ráta mindenik tsak zálogos, magában értetődvn, hogy a' ki a' Tanyás részén marad, a' másikat ha magok között meg nem egyezhetnének, atyafiságos betsű mellett fizesse ki.

Negyedszer: Azon esetre, ha feleségem akár mely szín alatt innen a' Városról el költözne, a' mint az első cikkely alatt érdekeltem, azonnal Gergely foglalja el a' számára vett Házát, mert másút feleségemnek lakásáról gondoskodni nem tartozok, és ekkor Gergely, és László úgy osztozzanak a' házon, hogy László maradjon a' Residentionális Házamban, és a' száraz malomban. Gergelyé már a' többször érdekeltetett Ház, és Györgyvel kettőjöké légyenek, a' szél malmok, a' mellette lévő majossal, de úgy hogy felvétetvén Györgynek is az a' mit a' Ház vételére adtam, és elválásakor Házi költségére adott száz forintyaim, kinek, kinek rátája ahoz appropportionáltassék, és a' szerént egyenesíttessen el successionalis Rátájok Fiaim együtt használván a' szél malmokat, mind addig még a' száraz malom reájok vissza szállandó.

Ötödször: A' felljebb valók szerént kielégítettven, a' marhákból, és Lovakból az özevgy, és a' Leányok, mind azok a' mellyek még valahol találtatnak; oszoljanak a' három fiaim között egy formán. Ehez képpest először is mindenikből úgy a' Juhokból is, Gergely és László részekre annyi szakasztasson ki mindenik nemből, a' mennyiben már György részesült, ezen felyül mint hogy György el válásától fogva a' részébe veteket, már használta, ez öttsenek akképpen pótolttasson ki, hogy Gergely részére 60. Lászlónak pedig 100 darabb Juh adasson, mellyek között légyen a' harmada ellős, két harmada pedig Ürübül, és Tokjuhából elégíttessen ki, és e' szerént minden lábas Jóság osztasson fel közöttök, és viselleye az özevgyi tartásnak sulját, mind addig még az özevgy sorsa a' felljebbi módon fog tartani. Végtegre:

Hatodszor: Minden a' Háznál, akár az Udvaron, akár a' Konyhában, akár szobában találtatott mobilialk /: az élésre tartozókön kívül /: minthogy azokból Leányaim a' ki házassításkor részeket ki vették, légyenek a' három fiaimé de ezekben is, a' mit György már vitt részében tudasson; az éléshez tartozókhoz ellenben Györgynek nem adattván rész, mivel ő a' maga Házánál magáról provideálni köteles, a' mint már az első cikkely alatt rendelkeztem, ide nem értvén feleségem allaturáját; Azomban a' Konyhai eszközökkel akár mi névvel nevezendők légyenek, feleségemnek Konyháját Fiaim provideálni tartoznak, ide nem tartozván azok is, a' mellyeket feleségem maga szerzett, mint tulajdoni. Utoljára:

Hetedszer: Minden pénzem akár Contractusokon, akár itthon Depositumban legyenek, a' felül meg írottakon kívül legyenek a' három fiaimé, ily világos jegyzéssel; ha hogy magam életbenem nem tellyessíthetném, mellyet ugyan tellyes szándékom végbe vinni, feleségemnek, mint a' többi leányaimnak is adjanak 50 simpla aranyat. Hanem mivel László fiamat még ki nem neveltem egészen, ennek Rátája ezer forintal javítasson, kivévn házassági alkalmatosságra valamint Gergely úgy László is 30 species simpla aranyokat, a' mennyiben György fiam is részesíttetett Rendelem továbbá

Nyoltzadszor: Hogy a' Parochiális Templom szükségere adjanak Fiaim Váltóban száz, a' normális iskolára ötven forintokat oly formán, hogy ennek fele a' normális iskolába Tanuló szegényeb sorsú, és jó igyekezetű gyermekek között osztasson ki, huszonött forintya pedig szolgáljon itt állandó fundusul, nem különben az Katholica Ispitályra is adjanak fundatió képpen 25 forintokat. Bízván sorsomhoz, és Charakteremhez képpest leendő tisztességes el takaríttatásomat fiaim bőkezűségekre abból, a' mivel a' Jó Isten engem kegyelméből meg áldott. Minémű ezen változhatatlan rendelésemet tulajdon nevem alá írásával meg is erősítem, és ezeket tulajdon akaratomnak lenni vallom, és tellyesíttetését egészen a' Nemes Tanácsnak ajánlom. Kecskeméth Die 12^a Augusti Anno 1820. Ferenczy László mp."

IRODALOM

BÁNKINÉ MOLNÁR Erzsébet

2013

A nők érdekeinek érvényesítése a jászkunsági végrendeletekben

In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár
70. születésnapjára. 69–78.

(Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, tomus LXXV.)

Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Szeged

PÉTERNÉ FEHÉR Mária

2013

Ferenczy Ida végakarata

Múltbanéző III. évf. 6. szám

http://www.bacs-kiskun-leveltar.hu/V3/SP07_mbn/Tanulmanyok/pefm-04t-1.html

(2013.11.18.)

Prozess der Familie Ferenczy

Herr Gnaden Ladislaus Ferenczy war Mitglied des Rates von Kecskemét und als Senator bekleidete er während seiner Amtszeit mehrere Ämter. Das väterliche Erbe vermehrte er in solchem Maße, dass er in Kecskemét seinen Kindern das größte Vermögen von beweglicher und unbeweglicher Habe vermachte.

Das Verlassenschaftsverfahren begann im Rat von Kecskemét den 12. 11. 1824 und wurde den 16. 12. 1830 vom Zivilgericht des Komitates Pest–Pilis–Solt abgeschlossen. Kläger waren drei Töchter von Ladislaus Ferenczy sowie die Kinder seiner vierten Tochter Elisabeth. Die Geklagten waren die Söhne des 1824 verstorbenen Senators Ladislaus Ferenczy: Georg, Gregor und Ladislaus sowie die zweite Gemahlin des Verstorbenen, die Stiefmutter der Söhne, Gnädige Frau Maria Fejérvár.

Bei der Verlesung des Testamentes stellte es sich heraus, dass Ladislaus Ferenczy die Erben seiner Tochter völlig von der liegenden Habe ausgeschlossen hatte. Der grundlegende Streitpunkt des Verlassenschaftsverfahrens war ein Punkt im Testament des Stammvaters Gregor Ferenczy, dass allein die Söhne das bewegliche Gut in natura erben, die Töchter können jeweils nach Schätzwert befriedigt werden.

Verfasser studierte das Material des sechsjährigen Prozesses und stellt fest, dass diese Vermächtnispraxis sich auf den Regeln der adeligen Erbfolge basierte, dem wurde nach den gefallenen Hinweisen während des Prozesses im Umkreis von Kecskemét auch von den Nichtadeligen gefolgt. Im benachbarten Jászkun Kreis erbten die Töchter nur in dem Falle unbewegliches Gut, wenn es keine Söhne gab und die Töchter präfigiert wurden. Die Methode der Testierung der Familie Ferenczy in Kecskemét galt als typisch. Die Ausschließung der Töchter vom unbeweglichen Gut kann seiner Zeit als allgemein ausgeübte Verfahrensweise betrachtet werden, bloß in den Berufungsgrundlagen gab es gebietsweise kleinere Abweichungen. [Übersetzt von Mária Schön]

Erzsébet Bánkiné Molnár